

Aan de Redactie!

In uw geëerd Bind van den 31sten Maart 1.1. las ik eene aankondiging van mijn onlange in 't licht verschenen werkje, getiteld: *Fabriekskinderen*. Eene bede, doek niet om Geld, naar aanleiding waarvan ik u beleefteij versoeke onderstaande regelen zoo spoedig mogelijk onder nwe rubriek Correspondentie to willen doen opnemen.

Het is m. i. een even groote dwaashed wanneer de belletrist de wapen opvat tegen de nirspraken der keriek, als dat hij sich door een uitbuidigan hif zon laten in slaan wieren: blaam en lof heeft hij te wagen opdat hij er verder zijn voor van mijne stelregels af, w

gewettig, dewijl het de waheid in hat belang van dub het moet gehoord worden, ge *Kinderen* mst de onderstelt stemmen, dat door mij "donkere kleuren" gesaheet

Neen! is er éne aanmerket niet van haar kunstvorm) ka dat de wonde niet afzigtelijk wen gemaal word.

En nothans, men verden Maar, dat may de war bij het gedaan heb.

En na ik herhaal het: wa schrijven ten grondslag, wwa ste naaktheld. En de bewijen

Gelooft gij mij niet, welun he ring en dor velkevertegenwo tot allen die niet gelooven aa rampaslige kinderen. En, h zoek, welnn, let dan op dat Zij, 222 zelfs hebben reeds n wettelijke betoogslag voor althans, met moeite en opofis gan, die echter al opoellig des

En, blijft er nog wantto blik in het Maart-Nommer maar ijzingwekkend velixsa. getiteld. Leest dan, leest

schrijver treedt gearne op don achtergrond, in hij sijne ronding volbragt; hij was de hoodechapper elechts van het lijden der arme fabriksplants en hare austoren; maar de waker, die met een onvermoeid god dil en met rusteloozen ijver toefile aan het kzankbed der lijdeoden; hij zal u meer seggen, hij zal u overvloedigee onderrigten, en, dat God zij werk rooge segenen tot hell onzer arme, diep eliendige natuurgenoeten, dat is de vurige bede van Uw Dv.

Dit protest mog, desverkiezende, volgsarne door andere Bladen worden overgenomen.

Amis in hat staate steenae als Otari geses dat's rjooige. I at seest kilit wetenschap en rsient, canman, wipaa kert luids blopt voor onaleklijke ybilantrophie, bij schreef in dat Nammer een hoogst gewigtig, maar ijzingwekkend verhanl. Ia't Geoi, is det stek van Dr. S. Sr. Corenul getiteld. Lesst dan, leert dan, geedhertigs wrijfelaars! De Novellenvolbragt; hij was de hoodeskapper slechts, van het lijden der arme fabriekplaats en hare zusteren; maar de waker, die met een onvermoeid ged id en met rusteloosen ijver torfde aan het kranked der lijdenden; hij aal u nissr zeggen, hij zal ic overrordiger onderrigten, en, d it God zijn werk moge pegenet ist lsil oaser arme, diep eliendige natuurgenoeten, dat is de vurige bede van Uw Dv.

Aan de Redactie!

In uw geëerd Biad vaa den 31sten Maart 1.1. las ik eene aankondiging van mijn onlange in 't licht verschenen werkjs, getiteld: *Pubriekskinderen*. Eene bede, doek niet om Geld, wiegen; blaam ek lat heeft hij te wegen epdat hij er verder zijn voordeai nee dee. Ik wijf dan ook geenszins van mijne stelregls af, wanneer ik protest aanssekon tegen hor begia dor laassts allnes van de genaemde aankondiging, een protest ten volle gewettign, dowijl het de waacheid most verdedigen, de vceeselijkste waarheid in hat belang van dalzende ongalukkige kinderen. En det proteat het most geboord worden, gehoord door allat die un het lesa der *Fabriekskinderen* met de onderstelling van me geboordsn aankondigor zonden byotgtelijk, en het kwand mze te

to er tegen mijn *Eda* (ik spteek obregt, den aan het deze zijn, het kwaad mot te cwakke ver-

erdrijvtng! pleit het voor nijn odel hart — lgei to ondersoeken, sop als vlt

dan waseheid llt aan mijn en ook niet in haar afzigtelijke-sijn niot verre.

iche fabrieken, riep ik der rege-Quat an slet! roep ik aog eens dia er gepleegd words aan die lass ef geen tijl tot dat onder-e dericy Leidzche fabrikanten. of ouderteehend en vragen om R kan het niet snders of cene oet voor hen, in den aanrang ad gaan; moeiin en opofferin-patrie ten sagen aullen zijn.

engeloovigen, werpt dan een G. Een man rijvelijk toogevuat na hert luide blopt voor onzie-Nommer een hengwk gowigtig, e éat stok van Dr. S. Ss. Coronel etige wrijfelaars! De Novelien-grond, nn bij sijne ronding van het lijden der arme labslet-die mot een onrermoeid god dd kaankbed der lijdenden; hij sal underrigten, en, d it God zijn diep eliendige natuurgenoeten,

arne door andere Bladen worden

J. J. CREMER.

[Wij hebben niet witten weigsen hetbovenstaande stak op te nemen, ofschoon wij het niet met den refirlyver sens aijn en ovns vroeger gouite meening daardoer niet is gewijsigil. Gaarne willen wij gelooven dat de feiten, welke schrijver vermeldt, werkelijk hebbea plaats gehad, maar dit verh o-dert ooe niet zijne schets wat denker gskleurd te blijven noemen. Wij doon dit te eer, omdat de schrijver cee wettelijke rseling wil nitiokken en dos niet cee uitsendering heeft willen schatsen, die soodanige hepeskiog der refjbetil aiet anx ragrnenligen, maar bijkhsar de bedoaling had een denk-heeld te geven van den toestand, aon als die vrij elgemeen plaatsen wralt gevonden. Ron.]

De Schreeuw uit Leiden

J.J. Cremer en de strijd tegen kinderarbeid (1863)

Een reconstructie van de botsing tussen een schrijver en de gevestigde orde in het *A Algemeen Handelsblad*, april 1863.

Naar aanleiding van de novelle 'Fabriekskinderen' en de daaropvolgende polemiek.

het het plteias g-en diovelcing op schrijver en nervinge mersten, de-heving de most:elgitig:seesesecken. Neene die hefe is aegn woogn, on mesit bij van sen sirveinsi van enrdrezlijk kindereisbver.

De pookap-eng man van novelle van de distenstande, hij beerd wetuul-eaterklijke, onder echten de gosigywardng moet oe rwegio en hesej i in de pevalen loip: maar wiert vetluragic fbr, it meb dicthusead tow lapdijt werigweoirx amatsj. worde a; sijreoj sijj nijt it weee van het di xauI wstoen Masatofja coopt delte mark, wstic wiit haar algisziigo vely gestnnten, Hip hasten to overxiem/oeichen noet van ontasnsfn

De Aanleiding: De recensent zag slechts 'donkere kleuren'

Op 31 maart 1863 recenseerde het Algemeen Handelsblad de novelle 'Fabriekskinderen'. De criticus prees de kunst, maar wuifde de realiteit weg.

- **De beschuldiging:** Cremer zou het leed van de arbeiders overdrijven voor dramatisch effect.
- **De reactie:** Cremer schrijft geen verdediging van zijn literaire stijl, maar een verdediging van de waarheid.

Aan de Redactie!

In uw geëerd Blad van den 31sten Maart l.l. las ik eene aankondiging van mijn onlangs in 't licht verschenen werkje, getiteld: *Fabriekskinderen. Eene bede, doch niet om Geld*, naar aanleiding wourvan ik u beleeflijk verzoek onderstaande regelen zon spoedig mogelijk onder uwo rubrick Correspondentie to willen doen opnemen.

Het is m. I. cen even groote dwaasheid wanneor de belletrist de wapens opvaa tegen de nitspraken der kritiek, ais dat hij sich door een uitbunden lef zon laten in slaap wiegen, blaam en lef heeft hij te wegen opdat hij ez verder sijn voordeel mee dee. Ik wijk dan ook geenszins van mijne stelregels af, wanneer lk protest aanteeken tegen het begin der laatste alinea van de genoemde aankondiging, een protest ten volle gewettigd, dewijl het de waarheid moet verdedigen, de vreeselijkste waarheid in het belang van duizende ongelukkige kinderen. En dat protest het moet gehoord worden, gehoord door allen die na het lezen der "*Fabriekskinderen*" met de onderstelling van uw geëerden aankondiger zouden in-donkere kleuren" geschetst is.

Neen! is er ééne aanmerking gegrond die er tegen mijn *Bede* (lk spreek niet van haar kunstvorm) han werden ingebracht, dan zon het deze zijn, het gehoord worden, gehoord door allen die na het lezen der "*Fabriekskinderen*" met de onderstelling van uw geëerden aankondiger zouden instemmen, dat door mij "de wonde te afzigtelijk, en het kwaad met te donkere kleuren" geschetst is.

Neen! is er ééne aanmerking gegrond die er tegen mijn *Bede*—

Fragment uit de ingezonden brief, verwijzend naar de eerdere recensie.

De schrijver verdedigt geen kunst, maar de waarheid

Cremer weigert het compliment over zijn 'kunstvorm'. Hij stelt dat de realiteit gruwelijker is dan zijn fictie ooit kan zijn.

“Neen! Is er ééne aanmerking gegrond... dan zou het deze zijn, dat de wonde niet afzigtelijk genoeg, dat het kwaad met te zwakke verven gemaald werd.”

— J.J. Cremer (Let op de 19e-eeuwse spelling: 'afzigtelijk')

Argument: 'Niets dan waarheid' is het fundament. De werkelijkheid bezit een 'afzigtelijke naaktheid'.

‘Gaaf en zief!’ – De uitdaging aan de machf

dat de wonde niet afzigtelijk genoeg, das het kwaad mot te zwakke ver-
ten gemaal wordt.

Gaat en ziet! Geloofj ik roep ik rege-
ring tot allen niet gelooven aan den moord wordt aan die
rampzalige kinderen, woord die belant haar goedaere-

Cremer verliest zijn geduld met de ‘ongeloovigen’. Hij daagt de regering en de
volksvertegenwoordiging uit om hun studeerkamers te verlaten.

De eis: Bezoek de Leidse fabrieken. Aanschouw het leed met eigen ogen.

“**Gaat en ziet!** roep ik nog eens tot allen die niet gelooven aan den
moord die er gepleegd wordt aan die **rampzalige kinderen.**”

Strategie: Empirisch bewijs boven theoretische ontkenning.

Het onverwachte bewijs: Het verzoekschrift van de Dertig

Cremer onthult een onverwachte bondgenootschap. Zelfs de fabriekseigenaren vragen om ingrijpen.

Waarom?

1. Individuele filantropie werkt niet in een concurrerende markt.
2. Er is een 'wettelijke beteugeling' nodig om een gelijk speelveld te creëren.

“...opdat **moeite** en **opofferingen** gelijkelijk gedragen worden.”

Dit weerlegt het argument dat een verbod op kinderarbeid slecht zou zijn voor de economie.

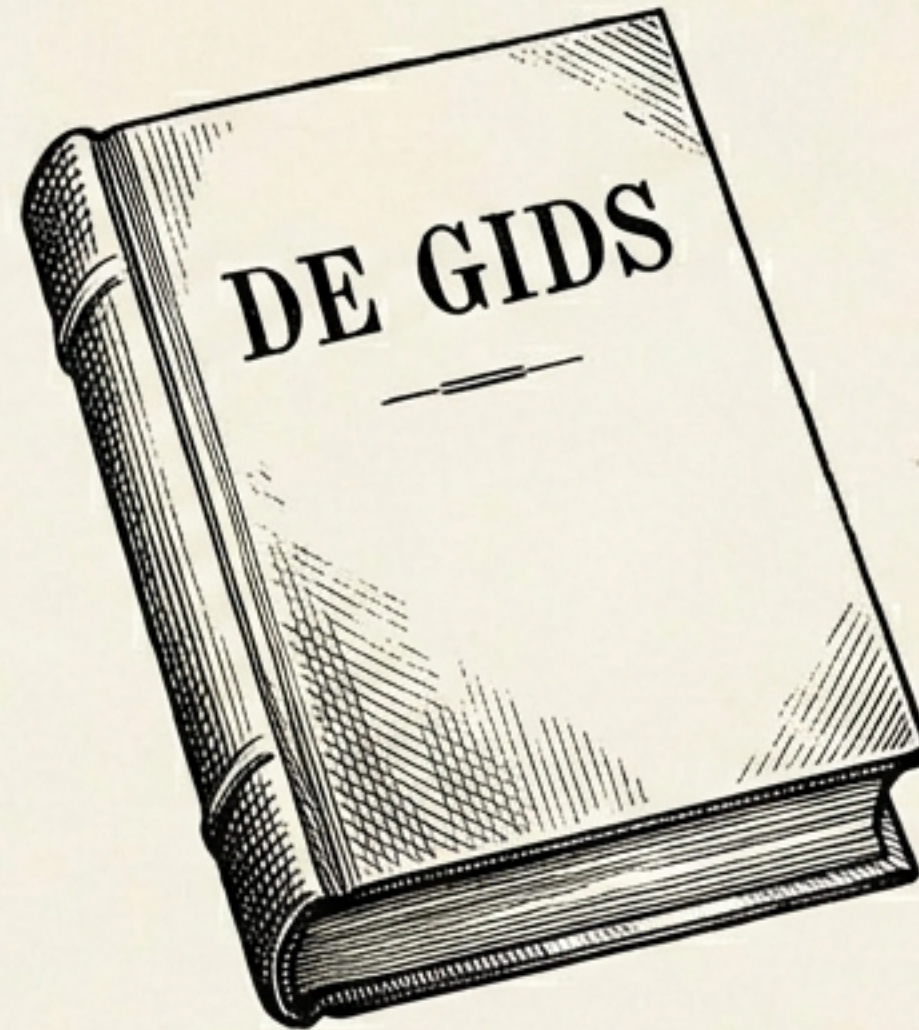
De steun van de wetenschap

Voor wie de romanschrijver niet gelooft, wijst Cremer naar de wetenschap.

De Bron: Het Maart-nummer van 'De Gids', artikel door Dr. S. Sr. Coronel.

Cremer noemt Coronel een **man van 'wetenschap en talent'**.

Het artikel wordt omschreven als **'hoogst gewichtig'**.

Transformatie van rol: Cremer is niet langer de artiest, maar de **'boodschapper'** die zich beroept op medische en sociologische autoriteit.

Retoriek van de 'Bede': Emotie als wapen

Cremer sluit zijn brief niet af met een eis, maar met een 'vurige bede'.

Slachtoffer

-> 'Rampzalige kinderen'

Vijand

-> 'Onziekelijke philanthropie' vs 'Moord'

Beroep

-> 'Zegenen tot heil onzer arme natuurgenooten'

Hij gebruikt bewust religieuze taal ('Amen', 'Zegenen') om de liberale lezers moreel onder druk te zetten. Het is geen beleidsdebat, maar een strijd om de ziel van de natie.

Het weerwoord van de Redactie: Feiten ja, Wetten nee

Dit protest mag , desverkiezende, volgaarne door andere Bladen worden overgenomen.

's GRAVENNAGE, April 1866.

J. J. CREMER.

[Wij hebben niet willen weigeren hetbovenstaande stuk op te nemen , ofschoon wij het niet met den schrijver eens zijn en onze vroeger geuite meening daardoor niet is gewijzigd. Gaarne willen wij gelooven dat de feiten , welke schrijver vermeldt, werkelijk hebben plaats gehad, maar dit verh u-dert ons niet zijne schets wat donker gekleurd te blijven noemen. Wij doen dit te eer, omdat de schrijver eene wettelijke regeling wil uitlokken en dus niet eene uitzondering heeft willen schetsen , die zoodanige beperking der vrijheid niet zou regtvaardigen, maar blijkbaar de bedoeling had een denkbeeld te geven van den toestand, zoo als die vrij algemeen in onze tal-vrijheid niet zou regtvaardigen, maar blijkbaar de bedoeling had een denkbeld te geven van den toestand, zoo als die vrij algemeen in onze fabriekplaatsen wordt gevonden. Red.]

De Redactie plaatst een disclaimer:

1. **De Erkenning:** “ofschoon wij het niet met den schrijver eens zijn” en “dat de feiten... werkelijk hebben plaats gehad”.
2. **De Weigering:** Ondanks de erkende kindermishandeling, wijst de krant een ‘wettelijke regeling’ af.

De angst voor 'Beperking der Vrijheid'

Het centrale argument van het Handelsblad:

“...zoodanige beperking der vrijheid niet zou regtvaardigen.”

In 1863 woog de angst voor staatsinmenging zwaarder dan het lot van de kinderen. Misstanden werden gezien als “uitzonderingen” die geen inbreuk op de economische vrijheid rechtvaardigden.

Cremer (Humanitair) vs. Handelsblad (Economisch Liberaal).

Van Ingezonden Brief naar het Kinderwetje

Het effect was niet direct, maar wel onomkeerbaar.

1863

1874

De Schreeuw (Cremer & Handelsblad)

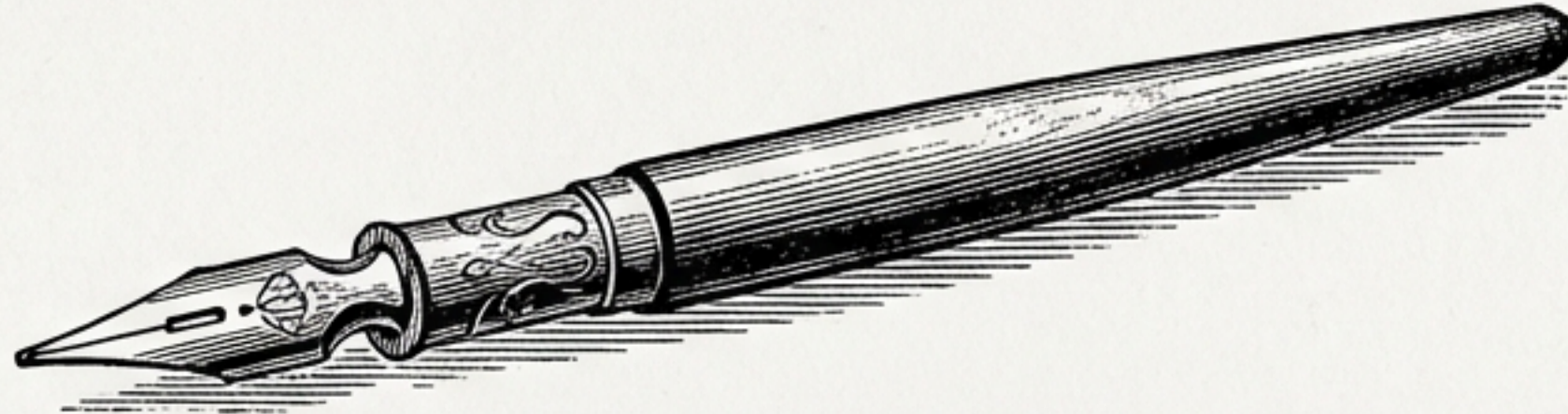
Het Kinderwetje van Van Houten

Cremer's combinatie van literatuur ('Fabriekskinderen') en journalistiek (deze brief) deed de **publieke opinie kantelen**.

Resultaat: 11 jaar later voerde Samuel van Houten de eerste sociale wet in Nederland in. **De 'wettelijke beteugeling' waar Cremer om smeekte, werd wet.**

De pen als breekijzer

J. J. CREMER.

J.J. Cremer dwong de gevestigde orde tot een debat dat ze liever niet voerden. Door publicatie te eisen in de krant die hem bekritiseerde, legde hij het morele failliet van het 'vrijheidsargument' bloot.

**“Dit protest mag... volgaarne door andere
Bladen worden overgenomen.”**

Zijn wens werd vervuld; het protest werd een beweging.